

22572

1914 № 2098

Հ.-ի ժողովրդ. գրադ. № 1

Գրախօսական բաժին № 1

ԽԱԶԱՏՈՒՐ

ԱՔՈՎԵԱՆ

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОЧНОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

Զգի լաւելած „ՇԱԽԻՂ“-ի
բաժանորդներին:

Хачатуръ Абовянь

БАКУ

газеты „Баку“

891.99.092 2098/14

re - 28

891.99.032 ԿԲԽԿԽԽ
Խ-28

2012

6118

«ՇԱԽԻՂ»-ի ժողովրդ. գրադ. № 1

Գրախօսական բաժին № 1

ԽԱՉԱՏՈՒՐ

Ա.ԲՈՎԵԱՆ

ИНСТИТУТ
ВОСТОЧЕДЕНИЯ
Академия Наук
СССР

Զեմ լուրիս՝ ՇԱԽԻՂ-ի
բաժնագրերին:

Хачатурь Абовянъ

БАКУ
Типография газеты „Баку“
1914.

ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԱՐՈՎԵԱՆ

Խ.Արովեան:

Թաք ըլի դհւ, դհւ, իմ
պատուական ազգ, քո որդու ա-
րածը, քո որդու խակ լեզուն սի-
րես...

Խ. Արովեան:

50487-ահ

36211-66

Հին ժամանակ մեր գրքերը գրւում էին գրաբար լեզուով, այն լեզուով, որով գրւած են եկեղեցական գրքերը: Այդ հին գրքերը հոգևորականներն էին գրում՝ հին-հին թագաւորների ու իշխանների, կաթողիկոսների ու սրբակեաց վարդապետների մասին: Այդ հին գրքերում պատմւում ու երգւում է Աստուծոյ մեծութիւնը, Քրիստոսի հրաշագործութիւնները և նահատակների կեանքը. բայց այդ հայերէն գրքերի մէջ համարեա չէ յիշատակւում հայ ժողո-

վուրդը, այն ժողովուրդը, որ հին լեզուով կոչւում էր «ռամիկ, գեղջուկ»: Այդ գրքերը կարդում ու հասկանում էին միայն իշխաններն ու հոգևորականները. նրանց լեզուն ժողովուրդը չէր հասկանում, նա իշխանական, «սուրբ լեզու էր» համարւում. դրա համար էլ հայ գիւղական ժողովուրդը միշտ էլ տգէտ էր ու խաւար: Մինչև վերջին ժամանակներս ոչ ոք իրաւունք չունէր ժողովրդի լեզուով գիրք գրելու. դա մեծ յանցանք էր համարւում.

այդպիսի լեզուով գրողն էլ
թէ հալածւում և թէ տգէտ
էր համարւում:

Մեզանից 60—70 տարի ա-
ռաջ մի քանի մարդիկ տես-
նելով գրաբար լեզւի ու գը-
րաբար գրքերի անօգտակար
լինելը, փորձեցին աշխար-
հաբար գրել, որ ժողովուրդը
կարդայ ու հասկանայ: Թէև
գրանք հալածանքների են-
թարկւեցին, բայց նրանց գոր-
ծը չմեռաւ: Այդ մարդկան-
ցից ամենից մեծը Պաշատուր
Աբովեանն է:

Ո՞վ է Աբովեանը:

Նա ծնւել է Երևանի մօտ՝
Քանաքեռ գիւղում 1804—
1805 թ. պարսից տիրապե-
տութեան ժամանակ: Հայրն
իբրև գիւղի անւանի մարդ՝
իր որդի Պաշատուրին տա-
րաւ էջմիածին և յանձնեց Ան-
տօն եպիսկոպոսին՝ ուսում
տալու: Պաշատուրն ընդու-
նակ երեխայ էր: Մի քա-
նի տարի սովորելուց յետոյ՝
նրան փոխադրեցին Թիֆլիս,
որտեղ կարճ ժամանակից յե-
տոյ՝ 1823 թւին նա ընդուն-
ւեց նորաբաց Ներսիսեան
դպրոցը: Իր առաջին ուսու-

ցիւնների մօտ նա կարգում էր միայն գրաբար եկեղեցական գրքեր. առաջին անգամ Ներսիսեան դպրոցում նա ծանօթացաւ ուրիշ գիտութիւնների հետ ևս և ուխտեց աւարտելուց յետոյ ծառայել ազգի կրթութեան գործին:

Աբովեանի հոգու մէջ ցուլացած այս ուխտն էր, անշուշտ, պատճառը, որ Ներսիսեան դպրոցն աւարտելուց յետոյ նա մտաւ Էջմիածնի հոգևորականութեան շարքը, որպէս կիսասարկաւազ և միաբան:

Բայց բաղդը ուրիշ տեսակ էր տնօրինել՝ Աբովեանը չըպիտի դառնար մի արժանաւոր հոգևորական, այլ՝ ազգի լուսաւորիչ: Այդ ժամանակ, 1829 թւին, երբ Հայաստանի հայաշատ նահանգները ոռոսաց ձեռքն էին անցել, Էջմիածին եկաւ Դօրպատի համալսարանի պրօֆեսօր Պարրօտը՝ Մասիս րարձրանալու: Նա կաթողիկոսի համաձայնութեամբ Աբովեանին իր հետ վերցրեց, որպէս տեղական կեանքին ծանօթ և թարգման:

Աբովեանը շատ դուր եկաւ պրօֆեսսօրին — որպէս խելացի, ուսումնասէր բնաւորութեամբ:

Պրօֆեսսօրը Դօրբատ վերադառնալուց յետոյ Աբովեանին իր մօտ կանչեց, և պետութեան հաշուով Աբովեան սկսեց սովորել այնտեղ: Նա մնաց 6 տարի, ստացաւ գիտութեան մեծ պաշար և վայելեց թէ պրօֆեսսօրի և թէ բոլոր շրջապատողների սէրն ու խնամքը:

1828 թւին Կովկասը ազատեց պարսից լծից և միա-

ցաւ Ռուսաստանին: Այդ դէպքը բաւականին խոշոր նշանակութիւն ունեցաւ կովկասահայերիս համար: Հայ ժողովուրդը շատ էր ոգևորւած այն յաղթութիւններով, որ տանում էին ռուսաց բանակները պարսիկների դէմ: Դրա համար էլ ամեն զոհողութիւն յանձն էին առնում ռուսների գործը յաջողեցնելու: Հայ գիւղացիներից կազմւած կամաւոր խմբերը բոլոր կռիւններին համարեա մասնակցում էին, և հայ ժողովուրդը հաւատացած էր, որ

իր ազատութեան ժամը հըն-
չել է:

Այդ բոլորը ոգևորում էին
և երիտասարդ սարկաւազ
Աբովեանին. սակայն նա միւս
կողմից էլ տեսնում էր, որ
հայ իսկական ժողովուրդը
կազմողը՝ այն է հայ զիւղա-
ցիութիւնը խաւար ու տգէտ
է, նա արհամարհում է:

Այդ է պատճառը, որ երբ
բաղդի բերմամբ նա Դօրպա-
տում ուսման մէջ կատարելա-
գործւեց և վերադարձաւ հայ-
րենիք, վճռեց իր վաղուցւայ
ուխտը իրագործել՝ իր ստացած

լոյսից բաժին հանել իր հայ-
րենակիցներին, նրանց սրտից
ու նրանց մասին խօսալ: Բայց
խօսալ այն լեզուով, որ ամեն-
քը հասկանան:

Սակայն այդ ժամանակւայ
հոգևորականները, մանաւանդ
կաթողիկոսը թշնամաբար էին
վերաբերւում Աբովեանին.
նրան համարում էին բողո-
քական: Նրանց թշնամու-
թիւնը մեծացաւ մանաւանդ
այն ժամանակ, երբ Աբով-
եանը ցանկացաւ աշխարհա-
բար լեզուով դասագիրք գրել:
Հոգևորականութիւնը՝ իբրեւ

հին կարգերի պաշտպան՝ բոլոր ուժով զինւեց նրա դէմ և միջոցների մէջ խտրութիւն չէին դնում՝ նրան հալածելու համար:

Աբովեանը հրաժարւեց հոգևոր կոչումից, մտաւ պետական ծառայութեան՝ իբրև տեսուչ նահանգական դպրոցի. սակայն նրան հանգիստ չէին տալիս, և նրա պաշտօնը շարունակ ցածրացնում էին, մինչև որ բոլորովին արձակեցին պաշտօնից:

Հոգևորականութեան արշամարհանքը դէպի աշխար-

հական՝ մանաւանդ ժողովրդի հասարակ դասը այն աստիճանի էր, որ նա իր հոգևոր դպրոցներում նրանց երեխաներին չէր ընդունում:

Պաշտօնից արձակւելուց յետոյ Աբովեան մասնաւոր դպրոց էր պահում. բայց միշտ էլ մի միտք նրան տանջում էր. ինչպէս լոյս ու գիտութիւն տարածէ իր հայրենակիցների մէջ: Նա տեսնում էր հայի յետամնացութիւնը, և սիրտը մորմոքում էր: Տեսնում էր, որ գրաբար գրութեքը անհասկանալի են ժո-

դովրդին. տեսնում էր, որ նրանց բովանդակութիւնը չէ հետաքրքրում նրանց. տեսնում էր, որ ժողովրդի ցաւի ու հոգսի մասին խօսող չկայ. միւս կողմից՝ աշխարհաբար զրոյդին տգէտ են անւանում ու հալածում. ի՞նչ անէր. չէ՞ որ ինքը հազարաւոր վերստեր էր անցել, լոյս ու գիտութիւն ստացել ժողովրդի համար:

Ահա այսպիսի հազարաւոր մտքեր նրան տանջում էին, երբ նա մի անգամ վճռեց արհամարհել ծաղրն ու հալա-

ծանքը և գրել ժողովրդի **ԼԵՏ** և ու ժողովրդի համար:

Այդ նպատակն իրագործելու համար է, որ նա սկսում է գրել Աղասու պատմութիւնը, որ կոչւում է «Վէրք Հայաստանի»:

— Թող ինձ այսուհետև տրգէտ կանչեն. լեզուս բաց ա էլել՝ իմ ընտիր, ազիզ, իմ սրտի սիրեկան ազգ: Թող տրամաբանութիւն գիտեցողը իրան համբեարի համար գրի, ես, քո կորած, շւարած որդին՝ քեզ համար... Թաք ըլի դու, դու՛

36211-6

ազգ, քո որդու արածը, քո
որդու խակ լեզուն սիրես,
ընդունես, ինչպէս հէրը իր
մանուկի կմկմալը, որ աշ-
խարհքի հետ չի փոխիլ:

Երբ որ կըմեծանամ,
խրթին լեզուով էլ կը խօ-
սանք: Աղասին քո որդին
ա, սրանից դհա մեծ, դհա
անւանիքը շատ ունիս. ինձ
մի սիրտ տուր՝ արեւիդ մա-
տաղ գնամ, տես՝ թէ ի՞նչ
ձեռով եմ գնում, նրանց բե-
րում, առաջիկ կանգնեցնում,
որ դու էլ զարմանաս՝ թէ
էսպէս որդիք ունեցողը աշ-

խարհքումն էլ ի՞նչ դարդ
կ'անի, երեսս ոտիդ տակը:

Աբովեանն իբրև մի աշուղ՝
երգում է՝ պատմում իր հե-
րոս Աղասու մասին, նրա
քաջագործութիւններին, նրա
ազնւութեան ու գեղեցկու-
թեան մասին:

Նա իր զգայուն սրտի ամ-
բողջ թափով սիրում էր իր
հայրենիքն ու ազգը (հայ
գիւղացուն). և այդ զգացում-
ները նա գնում է գիւղա-
ցի պարզասիրտ ու քաջ Ա-
ղասու սրտում, որը պատ-
րաստ էր ամեն րոպէ գոհ-

ւելու իր ազգի համար։
Նա տեսնում էր խաւար ժողովրդին, որին ոչ մի ուշադրութիւն չէին դարձնում զօրեղները, սիրտը մորմոքում էր և սիրում էր տեսնել ժողովրդի ծոցից դուրս եկած անձնագոհ ու վրէժխնդիր անձինք, ինչպիսիք են Աղասին ու նրա ընկերները։

Աղասին մի գիւղացի պարզ երիտասարդ էր, ոչ թէ պատրաստ ծրագրով, որոշ ուղղութեամբ գործող, այլ մի հզօր բազուկ, որ ամեն տեղ պատրաստ է նեղած հային օգնութեան հասնել։

Արեւեանը այդ գրւածքով կոիւ յայտարարեց այն ամենի դէմ, ինչ որ հին էր և ամբողջ հոգով պաշտպան կանգնեց հայ գիւղացիութեան, նրա գործածական կենդանի լեզւին, որոնք այնպէս առանց հաշի աւհամարհում էին։

Եւ նա յաղթանակը տալու։

Նրա գիրքը, իբրեւ մի յորդահոս գետ, քշեց, մաքրեց հայ գրական անդաստանից և՛ գրաբար լեզուն և՛ գրաբար գրականութիւնը՝ գործածու-

Թեան մէջ զնելով աշխարհա-
բար լեզուն և գրականու-
թեան նիւթ դարձնելով հայ
գիւղական ժողովրդի կեանքը:

Նա իր գիրքը գրեց Քանա-
քեռի բարբառով, որը թէև
այժմայ մեր գրական լեզուն
չէ, բայց նա դրանով ցոյց
տուեց, որ ժողովրդի համար
պէտք է աշխարհաբար գրել,
որ ժողովրդի լեզուն իրաւունք
ունի ապրելու. նա չպիտի
արհամարհի այնպէս, ինչ-
պէս հոգևորականներն էին
ասում:

Աբովեանի գրքի մէջ ա-

ռաջին անգամ երևան եկաւ
գիւղական ժողովուրդը, իր
ուրախութիւններով ու տըխ-
րութիւններով, իր սովորու-
թիւններով ու նիստ ու կացով:

Այսպիսով նա հասկացրեց,
որ եթէ հայ ազգի մասին են
ուզում գրել, պէտք է գրեն
գիւղական ժողովրդի մասին,
որովհետև նա է ազգը կազ-
մում, որ հայ ժողովրդին
չպիտի իրաւագուրկ դարձնել
ու արհամարհել, որովհետև
Աղասին ու իր քաջ ընկեր-
ները, որոնք հայրենիքի ա-
զատութեան համար ընկան,

հայ գիւղական ժողովրդի ծոցից դուրս եկան:

Սակայն Արուսեանը չտեսաւ իր գրքի տպագրութիւնը, որքան էլ նա ցանկանում էր:

Այդ գիրքը գրելուց մի քանի տարի յետոյ 1848 թ. ապրիլի 2-ին, առաւօտեան իրենց տնից դուրս եկաւ և այլևս չվերադարձաւ: Ո՞ւր գնաց, ի՞նչ պատահեց նրան, ոչ—ոք չգիտէ:

Եւ այսօր հէնց իր բառերով պարտաւոր ենք ասելու.

Գերեզմանը կորած, հողումը թաղւած...

Բայց ինքը չէ մոռացել, նրա յաւիտենական արձանը մնում է. դա նրա «Վէրք Հայաստանին» է, նրանով ստեղծած գործը՝ աշխարհիկ գրականութիւնը, որ օրէց օր մեծանում է:

Տ. Տ.—Գ

Ծանօթ.

Արուսեան բացի „Վէրք Հայաստանից“ գրել է և գրաբար ոտանաւորներ, առակներ՝ „Պարագլ վախտի խաղալիք“ վերնագրով, „Յիշատակարան“՝ Մասիս սարը բարձրանալու նկարագրութիւնը, „Օվսաննա“ վէպիկը և „Ֆէօդորա“ պատկերները:

ՎԱՃԱՌԻՈՒՄ ԵՆ

«ՇԱԽԻՂ» գրական-հասարակա-
կան ժողովածու՝ գինը 25 կ.

«ՇԱԽԻՂ»-ի ԳՐԱԴԱՐԱՆ

№ 1—Խաչատուր Աբովեան
գինը 3⁵ կ.

№ 2—Հայոց պատմութիւն
(նախապատմական շրջ-
ջան գինը 3 կ.

Տ. ՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

ձեռնարկ հայոց պատմութեան
չին դար՝ գինն է . 70 կ.
Միջին դար՝ գինն է 55 կ.
Ժողովրդական դպրոց՝ 20 կ.

Դիմել՝ Баку, книжный магазинъ
„Посредникъ“.

Շարունակուում է բաժանոր-
դագրութիւն 1914 թ.

„ՀՈՐԻԶՈՆ“

հասարակակ., գրական օրաթերթ
ՎԵՅՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Բաժանորդար/նարն է 12 ամ. 8 ռ.,
11 ամ. 7—50, 10 ամ. 7 ռ., 9
ամ. 6—50, 8 ամ. 6 ռ., 7 ամ.
5—50, 6 ամ. 4—50, 5 ամ. 4 ռ.,
4 ամ. 3—20, 3 ամ. 2—40, 2
1—60, 1 ամ. 80 կ.

Ապառիկ բաժանորդագրութիւն չէ
ընդունում:

Հասցէն փոխելու համար պէժ է ուղար-
կել 40 կոպ. (կարելի է և մարկաներով
եւ հին հասցէն, առանց որի դիմումները
կը մնան անպատասխան:

„ՀՈՐԻԶՈՆ“-ի հասցէն—Тифлисъ, редакция
„Оризонъ“.

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Թ. Ն Թարխանեան

կանանց հիշանդոտքին, վիրակապոտքին եւ մանկաբարձոտքին:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ օրւայ 12^{1/2}—2 ժ. և երեկոյեան 5—7 ժ.: Կիւրակիները՝ օրւայ 10—2 ժ. և երեկոյեան 5—7 ժ.:

Հեռախօս 29—85.

Հայոց փող. Պարապետի անկիւն. Բաքայեանի տուն (մախկին Աղամեանի), հայոց Եկեղեցու դիմաց:

„ВОСТОЧНАЯ ЛИРА“

Баку, уголь Колюбакинской и Кривой
Рояли, Піанино, Муз. INSTR., Ноты
Специальный настройщикъ роялей
ПРОКАТЬ и ПОЧИНКА.

„Պերվոե“

Տօվարիշչեստվօ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՀԱ-
ԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԽԱՆՈՒԹ,

Տօրգովի փողոց, № 26 „Քեմբրանդ“ լուսանկարչասան կողմին:

Տղամարդկանց, կանանց եւ երեխաների պատրաստի հագուստներ:

Խանութր ունի իր սեփական դերձականոցը, ուր ընդունում են տղամարդկանց, կանանց եւ աշակերտական ամեն մեծի հագուստեղենի պատրաստում:

Ապրանքը սաւցել. ենք մենք ինքներս անմամբ առաջնակարգ գործարանատէրերից:

Գները նշանակած են շատ չափաւոր, որի համար խնդրում ենք յանախորդներին՝ անմամբ շնորհի բերել եւ համոզուել:

ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ

„ՐԻԺԱԿԻ ԽԱՆՈՒԹ“

վաճառատուն

Ս. Լ. Մ.-ՎԱՐԳԱՊԵՏԵԱՆԻ և ԸՆԿ.

Բազու, Տորգովի փողոց, Պալլովի տուն
№ 20, հեռախոս № 24—13:

Տղամարդկանց, երեխաների
պատրաստի հագուստներ,
նոյնպէս և կանանց վերնա-
զգեստներ:

Ամեն-մի սեզոնի նորութիւններ
մատակարարում են:

Астраханскі й

Получень большой выборъ
модныхъ манто.

ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ
„ՆԱՏՐԱԽԱՆՍԿԻ
ԽԱՆՈՒԹ“

ՊԵՏՐՈՍ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ

Բազու, անկիւն Կրասնովոդսկի եւ Տոր-
գովի փողոցների:

ՆՇԱՆԱԿԻԱԾ Է ՄԵԾ

ԷԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

ամեն տեսակի տղամարդկանց,
կանանց և երեխաների պատ-
րաստի հագուստների

ԶԵՂ.Ձ 20—40⁰/₀

Большой выборъ мужскихъ и дѣт-
скихъ костюмовъ.

Магазинъ

22572

2013

ЭЛЕКТРО-ТЕХНИЧЕСКАЯ
МАСТЕРСКАЯ

А. С. АРЗУМАНОВА

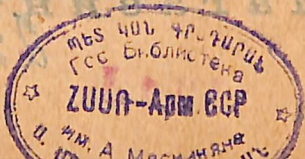
фирма существуетъ съ 1904 г.

Баку, Биржевая ул., домъ Адамова № 18,
телефонъ № 39—52. отделение по Стани-
славской, уг. Балаханской № 105.

ПРИНИМАЕТЪ НА СЕБЯ:

полное оборудование электриче-
скихъ станцій, электрическ. освѣ-
щенія, передачи силы, проводка
телефоновъ, звонковъ и разнаго
рода сигнализаций, а также годо-
вые абонировки

РЕМОНТЫ:

„Շ Ա ի ի Ղ“

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍՈՒԳԻՐԸ

ունենալու է մեծապես նեւեւեայ բաժիններ:
1) Գրական-գեղարվեստական, (ին-
նորայն եւ քաղաքական), 2) Գրախո-
սական, 3) Պատմական, 4) Առողջապա-
հական եւ 5) Հասարակական-հաղախ-
ական: Բոլոր բաժինները բովանդակու-
թեամբ եւ լեզույ մասշինի պիտի լինեն
բանասիրական, գիղագիտական եւ աշա-
կերտութեան: Գրախոսական բաժինը տա-
լու է պարբերաբար հանրամատչելի յոյ-
ւածներ ուստանայ եւ արեւմտեայ գրակա-
նութեան ու մեքի ներկայացուցիչներու
մասին: Պատմական բաժինը առ այժմ
պէտք է այլ հարց պատմութեան կույտ-
ական քննարկներու տեսլանները: Առող-
ջապահական բաժինը կը այլ անհրաժեշտ
եւ նորագոյն գիտելիքներ առողջապահու-
թիւնից: Գրախոսական, պատմական եւ
առողջապահական բաժինները պէտք է
արեւմտեայ ամսագրի ամենամի համալից
փոքր դիրքով 2—3 կողմ, արժէքով—տա-
րածելու ձողովորդի, աշակերտութեան մէջ
եւ բանասիրողներին տալու որպէս ձրի
յուելուածներ:

Ամսագրի առաջին №-ը լոյս կը տեսնի
յուրիս ամսին: Լոյս է տեսնելու 64, զինք 25

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0626439

22030

C
6

Բացված է բաժանորդագրութիւն

„Շ Ա Ի Ի Ղ“

Ժողովրդական պատկերազար-
ամասագրի: Բաժանորդները ստա-
նալու են տարեկան 12 գիր-
ամեն-մէկը 72 երեսից և ամեն-
գրքի հետ 64 երեսից ձրի յաւե-
լած փոքրիկ գրքոյկներ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆ Է՝

Բազւի համար . . . 3 ր.

Բազւից զուրս(Ռուսաս.) 4 ր.

Էրտասահման . . . 4—50 ր.

Տարեկան բաժնեգինը կար-
է վճարել 3 նւագ՝ ամեն-անգամ
13 մասը: Խնդրում է նիւթեր
գործել՝ Баку, ул. Гоголя д. № 1
Смбату Юзбашу. Բաժանորդագր-
ւել կարելի է Բազւի «Պօստե-
նիկ» գրավաճառանոցում (հեթ
№ 6-95) և Ս. Իւզրաշի մօտ: Ման-
րամասնութիւններ միւս երեսից

ԳԻՆՆ Է 3 Կ.